

Ambachtenkwartet (1943) Museum van de Speelkaart

Midden de Tweede Wereldoorlog drukt de Speelkaartenfabriek 'Nederland' twee kwartetsspellen met de boerderij en verschillende beroepen als onderwerpen. Het ambachtenkwartet toont twaalf vaklui met telkens drie van hun belangrijkste werktuigen (timmerman, smid, metselaar, schilder, tuinman, kruidenier, bakker, drukker, schoenmaker, kleermaker en melkboer). Beide spellen krijgen een grote oplage, samen ongeveer 28.000 exemplaren. Tijdens de oorlogsperiode is weinig te doen en in de verduisterde huiskamer verdrijven jong en oud de verveling met bord-, kaart- en andere gezelschapsspellen. De uitgever en spellenhandelaar Blazer & Metz ziet wel brood in de situatie en bestelt de kwartetten bij de toonaangevende en (enige) Nederlandse kaartenmaker.

Midden de oorlog is dit niet evident, uitgever en drukker moeten papier weten te vinden en de strenge Duitse censuur passeren. Papier wordt schaars en zeker sedert 18 februari 1943, met de afkondiging van 'de totale oorlog', geeft de bezetter enkel nog toelating om drukwerk te produceren dat belangrijk is voor de oorlogvoering. De Speelkaartenfabriek 'Nederland' profiteert van de situatie; 1943 wordt een topjaar met een omzet die bijna vijf maal hoger ligt dan die van 1939. De firma maakt speelkaarten voor Duitsland, net zoals haar Turnhoutse concurrenten overigens. De belangrijkste fabriek in Duitsland, de VASS in Altenburg, is niet meer in staat zelf voldoende te produceren. De directie komt in Amsterdam de gedwongen productie in nazi-uniform controleren...

Ondanks de duistere tijden besteden Blazer en Metz zorg aan de kwartetsspellen. Ze worden fraai in kleurenlithografie uitgevoerd. Inspiratie is gehaald bij de esthetische opvattingen van de kunstbeweging 'De Stijl': eenvoudige, elementaire vormen die duidelijk herkenbaar zijn en zuivere kleuren ondersteund door het neutrale zwart. De kaarten onderscheiden zich van het doorsnee kwartet, ontwerp en uitvoering maken er toegepaste kunst van.

Het kwartetspel ontstaat aan het einde van de 19de eeuw. Het is een combinatiespel waarbij reeksen van vier verwante kaarten (of een kwartet) worden gevormd. De speler die aan de beurt komt, vervolledigt zijn serie door de ontbrekende kaarten aan de andere kaarters te vragen. Het spel eindigt wanneer alle kwartetten zijn verzameld. De speler met de meeste reeksen wint de partij.

Het kwartet is vooral in Europa en Amerika bekend en geldt als een kinderkaartspel. Misschien meer dan bij andere kinderkaarten gebruikelijk is, krijgt het een uitgesproken leerzame lading. Van dieren tot uitvinders, van taal tot welvoegelijkheid, bijna alle onderwerpen zijn wel eens via een kwartetspel aangeboord.

Nederland is het kwartetland bij uitstek. Het spel heeft er nog niets van zijn glans verloren en het geldt er zeker niet als een kinderspel. Dit blijkt alleen al uit de talloze spellen die voor volwassenen op de markt komen. Hun thema's zijn dan ook niet steeds leerzaam of welvoegelijk...

De populariteit van kwartetten in Nederland heeft een historische reden. In het vroeger streng gereformeerde land golden speelkaarten als duivels en dus altijd verboden. Het kwartetspel werd door sommige dominees echter niet als een 'echt' kaartspel beschouwd en in gedoseerde hoeveelheden toegelaten. Voorgangers die echter strenger in de leer waren, kenden geen uitzonderingen. In hun gemeente kon je enkel stiekem kwartetten, 's avonds als niemand op straat liep en met de overgordijnen zorgvuldig gesloten.

Tekst: Filip Cremers
Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

Ambachtenkwartet
Druk: Speelkaartenfabriek 'Nederland', Amsterdam
Gedrukt in 1943-1944 in een oplage van ca. 14.000 spellen
Uitgave: D. Blazer & Metz, Amersfoort
Chromolithografie, 12 x 4 = 48 kaarten

Inventaris:

N108
Museum van de Speelkaart - TRAM 41
Druivenstraat 18, B-2300 Turnhout

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectieve van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be), doorklikken naar Object van de Maand. Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41 - Stadhuis, Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout

Tel: +32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Francis Sijnen, Tiekendijk 53, 2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

Turnhoutse Route Archief & Musea

